

1. עדאלה: המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל
(ע"ר)

2. הקליניקה המשפטית לזכויות ושיקום אסירים

על ידי ב"כ עוה"ד עביר בכר /או אחי

ת"ד 510, שפרעם 20200

טלפון: 04-9501610; פקס: 04-9503140

העותר

נ ג ד

1. שירות בתי הסוהר

2. משרד החינוך

על ידי פרקליטות המדינה,

משרד המשפטים, ירושלים

טלפון: 02-6466671; פקס: 02-6467011

המשיבים

תגובה מטעם המשיבים

1. בהתאם להחלטת בית המשפט הנכבד מיום 21.4.08, ולקראת הדיון הקבוע ליום 14.10.09 מוגשת בזאת תגובה לעתירה מטעם המשיבים.

2. עניינה של העתירה שבפנינו בשפת הלימוד בה ילמדו ויחונכו אסירים פליליים מבוגרים, דוברי ערבית שפת אם, חלקם אזרחי מדינת ישראל וחלקם שאינם אזרחי מדינת ישראל, בבתי הכלא במדינת ישראל.

הסעדים המבוקשים בעתירה הינם כדלקמן:

א. מדוע לא לשלב חוגי לימוד ופעילות בשפה הערבית בבתי הסוהר במדינת ישראל במסגרת מערך החינוך הפורמאלי והבלתי פורמאלי לאסירים ערבים מבוגרים;
ב. מדוע לא ללמד בבתי הסוהר בישראל את השפה הערבית לאסירים ערבים אנאלפביתיים".

3. בפתח הדברים, ובטרם הצגת תגובתם המפורטת הכוללת פירוט עובדתי והיסטורי, וכן דיון בסוגיות המשפטיות העשויות לעלות מן העתירה, יבקשו המשיבים לעדכן כי חלק נכבד מן העתירה שבפנינו התייתר.

בעקבות העתירה, המשיבים שבו ובדקו את צורכי האסירים הערבים הבוגרים בבתי הכלא ללימוד השפה הערבית. כפי שיפורט בהמשך, ערכו המשיבים סקר בקרב תריסר בתי כלא בישראל. בסקר זה השתתפו כלל האסירים הערבים הלומדים בבתי הכלא שנבחנו. בסקר עלה באופן גורף כי הרוב המכריע של האסירים הערבים הלומדים כיום, מעדיף לימוד שפה עברית כשפה ראשונה בלימוד שוטף. עוד עלה, כי חלק ניכר מן האסירים הערבים מעוניינים בלימוד השפה הערבית בחוגי לימוד ערבית בשעות אחר הצהריים, ולא בשעות הבוקר. לימוד בשעות הבוקר יבוא במקום לימוד נושאים אחרים או במקום עבודה בשכר, כפי שיפורט בהמשך. בהתאם לכך, נערכים המשיבים להוראת השפה הערבית בבתי הכלא, ככל שידרש וככל שיתקיים צורך אמיתי.

מש/1 תוצאות הסקר מסומנות ומצורפות מש/1.

4. כפי שניתן לראות, נסקרו תריסר בתי כלא בישראל, מתוך שישה עשר בתי כלא בישראל שיש בהם מרכזי חינוך. בכל בתי הכלא שנסקרו העדיפו האסירים כי לימוד השפה הערבית לא יבוא במקום לימוד השפה העברית. במרבית בתי הכלא ציינו האסירים את עדיפותם ללימוד השפה העברית על פני השפה הערבית ובחלק מבתי הכלא אף שללו האסירים את האפשרות ללימוד ערבית בשעות הבוקר.

5. לפיכך, ובעקבות הסקר לעיל החליטו המשיבים כי לאסירים הערבים הבוגרים בכל בית כלא במדינת ישראל תינתן האפשרות ללימוד בכלא את השפה הערבית, החל משנת העבודה הבאה (2010). האסירים הערבים הבוגרים ישאלו (בכל בית כלא בנפרד) האם ברצונם ללימוד בכלא ערבית. במידה ויהיה מספר מספק של אסירים ערבים לפתיחת כיתת לימוד, ובכפוף למציאת מורים מתאימים, יפתחו כיתות לימוד ללימוד השפה הערבית ברמות השונות בכל בית כלא שתתקיים בו דרישה לכך. לימודים אלו יתקיימו בשעות אחר הצהריים, כחוגי לימוד ערבית. חוגים אלה יפעלו כאפשרות לימוד נוספת ולא חליפית ללימודי הבוקר, שמתקיימים בכל בתי הכלא בישראל בשפה העברית. יצוין, כי בשני בתי כלא (חרמון, צלמון) מתקיימים כיום לימודי השפה הערבית במתכונת זו של לימוד בשעות אחר הצהריים. כמו כן, על פי דרישת האסירים בכלא מועברים מעת לעת שיעורי לימוד ערבית במסגרות חוגי אחר הצהריים בבתי כלא נוספים (ביניהם ניצן, איילון ומעשיהו).

6. בכך כאמור מתייתר חלק ניכר מהעתירה, אשר סעד מרכזי בה מתייחס ללימודי השפה הערבית בבתי הכלא בישראל. כאמור, לימודי ערבית יתקיימו בשעות אחר הצהריים החל משנת העבודה הבאה, ומתקיימים כבר כיום בשני בתי כלא, בכפוף לסייגים לעיל.

7. כפי שעולה מתמצית הדברים לעיל, הסעד העיקרי אותו ביקשו העותרות - מתן אפשרות ללימוד השפה הערבית לאסירים הערבים הבוגרים, בדגש על האנלפבתיים שבהם - נבחן ונבדק ואף ינתן לו מענה הולם החל משנת העבודה הקרובה. נראה כי גדר המחלוקת

בעתירה זו הצטמצם ונותר בעניינו של סעד השני - שילוב השפה הערבית במערך החינוך הבלתי פורמלי. לסוגיות אלה יתייחסו המשיבים בתגובתם זו.

והכל כפי שיפורט להלן.

רקע עובדתי והיסטורי

8. האסירים בהם עוסקת עתירה זו הינם אסירים פליליים, בוגרים, דוברי ערבית כשפת אם. הם מהווים כיום כ-50% מאוכלוסיית האסירים הפליליים בישראל, כאשר כ-70% מהם הינם אזרחי מדינת ישראל וכ-30% אינם אזרחי מדינת ישראל. מכלל האסירים הלומדים בבתי הכלא, מהווים האסירים הערבים 50%.

מש/2 מסמך הכולל נתונים לגבי אסירים בני מיעוטים בכיתות ההשכלה בבתי הכלא והתפלגותם ברמות הלימוד השונות מסומן ומצורף מש/2.

9. מאז הקמת בתי הכלא התקיימה בין כתליהם פעילות חינוכית מגוונת אך בלתי ממוסדת. בראשית שנות השמונים של המאה הקודמת נבנו מרכזי החינוך בבתי הכלא והוקם מערך חינוך ממוסד. מטרתו של מערך החינוך בבתי הכלא הינה הקניית חינוך, השכלה, ידע וכישורי חיים, תוך יצירת אקלים חיובי להנעת שינוי בדפוסי חשיבה והתנהגות של האסירים. כמו כן, נועד מערך החינוך לתת סיוע לאסירים להתמודד עם המאסר ולהשתלב בחברה. התפיסה החינוכית המנחה הינה ראיית האסיר כאדם בר שינוי.

10. מערך החינוך בבתי הכלא במדינת ישראל נחלק לשניים: החינוך הפורמאלי והחינוך הלא פורמאלי.

החינוך הפורמלי מחולק לרמות שונות וכולל לימודי שפה, חשבון, גאוגרפיה ותחומי ידע נוספים. השיעורים מועברים על ידי מורים מקצועיים, חלקם הקטן מורים-אסירים המעבירים את השיעורים בתשלום כחלק מתעסוקתם בכלא (בפיקוח מתמיד) ומרביתם הינם מורים חיצוניים המועסקים בשכר. המורים החיצוניים מאותרים, מוכשרים ומועסקים על ידי רשת "אנקורי", שזכתה במכרז מטעם המדינה להעסקת מורים בבתי הכלא. משך מחזור לימודים הינו 12-14 שבועות והוא כולל לימודים בהיקף של עשרים שעות שבועיות (ארבע שעות לימוד, חמישה ימים בשבוע). היקף לימודי השפה הוא כשמונה שעות שבועיות. רמות הלימוד הינן: אולפן (לימוד שפה בסיסי), מתחילים (אנלפבתיים), ביניים (מספר שנות לימוד הנמוך משמונה), מתקדמים (שמונה שנות לימוד) ותיכונים. תוכנית הלימודים מובנית אך גמישה. הדגש בלימוד הוא על תהליך הלמידה, פיתוח למידה עצמאית, הקניית מיומנויות למידה וחשיבה. השיעורים מתקיימים בשעות הבוקר, בכיתות לימוד במרכז החינוך המצוי לרוב בין כתלי בית הכלא. מספר הכיתות הממוצע (של כלל בתי הכלא יחד) הינו 58 כיתות, מתוכם 17 כיתות לימוד ברמת מתחילים לאנלפבתיים. בכל כיתה כתמישה עשר אסירים. העלות השנתית

שכר מורה של כיתת לימוד אחת הינה כ-100,000 ₪. סכום זה אינו כולל את תקורת שירות בתי הסוהר (בין היתר – פעילות קציני חינוך, סוהר בטחון, ציוד כיתה וחומרי לימוד).

11. החינוך הבלתי פורמלי מהווה חוליה משלימה למערך ההשכלה, במסגרתו מתקיימות תוכניות חינוכיות במרכזי החינוך ובאגפי בתי הכלא. תוכניות אלה מונחות על ידי צוותים מקצועיים הכוללים קציני חינוך, מדריכי חוגים, מתנדבים וגורמים מהקהילה. התוכניות החינוכיות מגוונות וכוללות תחומים רבים: אומנות (ציור, פיסול, קולנוע, מוזיקה), תחומי דעת (אקטואליה, זכויות אדם, פסיכולוגיה חברתית, כלכלה, משפטים, פילוסופיה ועוד), מחשבים (בחלק מבתי הכלא), בריאות הגוף והנפש (רפואה אלטרנטיבית, גוף האדם, חדר כושר, ספורט בענפים שונים, הגיינה וניקיון, תזונה בריאה ועוד), סמים (סדנאות הסברה ופעילויות שונות), טיפול בכלים אומנותיים (פסיכודרמה, תאטרון קהילתי, כתיבה יוצרת, תרפיה באומנות), תקשורת, משפחה (הורות, זוגיות, אלימות במשפחה), קשרי קהילה (חונכות, התנדבות, לימודי חוץ), מורשת עם (אירועי חגים לדתות השונות), תרבות והווי (הצגות תאטרון, מופעי אומנים, שירה בציבור, ערבי גיבוש). החינוך הבלתי פורמלי מתקיים בשעות אחר הצהריים, בדרך כלל במסגרות של חוגים.

12. עם כניסתם לבית הכלא עוברים האסירים הליך מיון, אבחון חינוכי וראיון אישי. במסגרת הליכים אלה נבחנים מספר פרמטרים ובהם רמת ההשכלה (על פי הצהרת האסיר), בדיקת כישורים ויכולות בתחומים שונים ובדיקת מוטיבציה להשתתף בתוכניות החינוכיות. כמו כן מתבצע איסוף נתונים לגבי מספר שנות לימוד, רמת מעורבות חברתית, מצב משפחתי ואיכות הקשר המשפחתי וכן שימוש בסמים. נתונים אלה נאספים ומועברים לוועדה רב מקצועית לשיבוץ המחליטה יחד עם האסיר על שיבוצו בתוכניות השונות. אסיר המבקש ללמוד בכיתות הלימוד במערך הפורמלי עובר תהליכי מיון נוספים, לשיבוץ בכיתות הלימוד על פי רמתו. כיתות הלימוד הינן הטרוגניות (גיל, לאום, מצב משפחתי).

13. חשוב לציין כי מלבד מערך החינוך, ניתנת לאסירים אפשרות תעסוקה בשכר בין כתלי הכלא ומחוצה לו. בדרך זו, משתלבים האסירים בפעילות בקהילה ומועסקים במסגרות תעסוקה שונות בשכר. רוב רובן של מסגרות התעסוקה מתקיימות בשעות הבוקר. אסיר שמבקש להשתכר נדרש ברוב המקרים לבחור - לעבוד ולהרוויח כסף או ללמוד במערך החינוך הפורמלי המתקיים בשעות הבוקר.

14. ככלל, כל אסיר זכאי לקחת חלק פעיל בתוכנית החינוך המופעלת במרכזי החינוך בבתי הכלא. תנאי הסף לכך הינם שהות מינמיאלית של כשלושה חודשים בכלא להשתלבות במערך הפורמלי (על מנת להשלים מחזור לימודים מלא בן 14-12 שבועות) וכן אישור מודיעיני-בטחוני ליציאה למרכזי החינוך.

15. בראשית שנות השמונים, עם הקמת מרכז החינוך הראשון בשב"ס בשנת 1984, בעת בה הוקמו מרכזי החינוך וכיתות הלימוד, ניתנה לאסירים האפשרות ללמוד בשפה העברית או בשפה הערבית. כך כפי שנמסר מגודר משנה ציפי וירצר, ראש מחלקת פיתוח ותכנון משאבי אנוש שכינה שנים רבות כראש ענף חינוך והשכלה בשירות בתי הסוהר. באותם ימים כיהנה הגב' וירצר כראש תחום חינוך ביס"ר איילון. מתוקף תפקידה זה הייתה שותפה לדיונים מקצועיים ותהליכי השיבה בעניין מענה דיפרנציאלי לאסירים הלומדים בבתי הכלא. תהליכי החשיבה קויימו עם גורמי מקצוע שונים, ביניהם פסיכולוגית תעסוקתית. לאחר הליכים אלה התקבלה החלטה כי אסירים ערבים דוברי ערבית שפת אם ילמדו בשפה הערבית. מענה ייחודי זה דרש הערכות מיוחדת, מקצועית ותקציבית. ואולם, למרבה ההפתעה, לאחר ההערכות – התוכנית לא יצאה אל הפועל. זאת משום שציבור האסירים בבתי הכלא "הצביע ברגליים" – במובן זה שאת כיתות הלימוד בערבית לא פקדו אסירים. כאשר ניצבה הבחירה בפני האסירים הערבים - או עברית או ערבית כשפת לימוד ראשונה, הם העדיפו לימודים בשפה העברית. גב' וירצר מסרה שהינה זוכרת היטב את שיחותיה עם האסירים הערבים בהם אמרו האסירים הערבים מפורשות שהינם מעוניינים ללמוד את השפה העברית. זאת מאחר שחיים במדינה שהשפה העברית שולטת בה וכי חשוב להם לדעת לקרוא ולכתוב בעברית. לאור שיחות אלה והמצב בשטח לפיו לא הגיעו האסירים הערבים לכיתות, נערכה בחינה מחודשת של המצב. בהתאם לכך, בוטלו כיתות הלימוד בערבית ומערך החינוך כולו בוצע בשפה העברית בלבד. מאז ועד היום, במשך השנים היו פניות בודדות בלבד של אסירים בבקשה ללימוד בשפה הערבית. פניות אלה לא הצדיקו פתיחת כיתות לימוד בשפה הערבית, מאחר ולא היה בהן כדי לשקף את רצון רוב האסירים הערבים. כיום, כלל הפעילות במערך החינוך מתבצעת בשפה העברית. מדי פעם ועל פי דרישת האסירים, מתקיימים חוגי לימוד אחר הצהריים ללימוד השפה הערבית. כיום מתקיימים חוגים אלה בבתי הכלא חרמון וצלמון.

16. כפי שהובהר בראשית הדברים, בעקבות הגשת העתירה שבו המשיבים ובחנו את הסוגיה. המשיבים ערכו סקר מקיף, בו השתתפו כלל האסירים הערבים הלומדים במערך החינוך הפורמלי בתריסר בתי כלא במדינת ישראל. תוצאות הסקר האמור מצורפות ומסומנות מש"1. בין הנושאים שנבחנו בסקר, נבחנו עדיפויות האסירים באשר לשפת הלימוד ורצונם ללמוד בשפה הערבית. אחת השאלות שנשאלו האסירים הערבים היתה - האם הם מעדיפים או רוצים ללמוד ערבית. כמו כן, הם נשאלו האם היו מעוניינים ללמוד בחוג ערבית בשעות אחר הצהריים. התוצאות היו חד משמעיות: הרוב המכריע של האסירים הערבים מעדיף ללמוד באופן שוטף בלימודי הבוקר את השפה העברית על פני השפה הערבית. בנוסף, חלק משמעותי מהאסירים הערבים מעוניין להשתתף בחוג ללימוד השפה הערבית, כחוג נוסף ללימודי הבוקר.

17. עוד עשויות תוצאות הסקר להסביר את התמיהה העולה מעיון ברשימת העותרים בעתירה זאת, אשר איננה כוללת ולו אסיר אחד כעותר למרות שהעתירה כולה והסעדים בה מבוקשים למענם. בהקשר זה יצוין כי הדבר תמוה במיוחד לאור העובדה כי כל שנה

אין חובה
ללמוד
בשפה
הערבית
אם
האסיר
רוצה
ללמוד
בשפה
הערבית

מוגשות מאות עתירות אסירים בנושאים רבים ומגוונים, ולמיטב ידיעת המשיבים אף לא אחת מעתירות אלה עסקה בבקשה לקיום מערך הלימוד בבתי הכלא דווקא בשפה הערבית.

18. נראה כי העתירה הינה עתירה ברמה העקרונית, לשילוב השפה הערבית בבתי הכלא במדינת ישראל. המשיבים בחנו עקרון זה בתשומת לב בכלים העומדים לרשותם וגיבשו פתרון הולם. פתרון זה גובש ונבע בהתאם לצרכי האסירים עצמם, כפי שעולים מן השטח.

19. כפי שהובהר בראשית הדברים, בהתאם לתוצאות שעלו, ומתוך מגמה למלא את צרכי האסירים התקבלה לאחרונה החלטה על ידי המשיבים. על פי החלטה, במקומות בהם יש הענות ללימוד השפה הערבית, יופעלו החל משנת העבודה הבאה (ינואר 2010) חוגים ללימוד השפה הערבית, בשעות אחר הצהריים. זאת, בכפוף לאיתור מורים מתאימים. חוגים אלה יועברו כחלק ממערך החינוך הבלתי פורמלי בשעות אחר הצהריים, בנוסף למערך החינוך הפורמלי המועבר בשעות הבוקר. דרך לימוד זו מופעלת כאמור בשני בתי כלא במשך שנים וכעת עתידה להיות מופעלת במרבית בתי הכלא. עוד יצוין ההערכות לקראת יישום החלטה זו החלה, ורשת "אנקורי" שמעסיקה את המורים המלמדים בבתי הכלא החלה בהליכי איתור ומיון למורים ללימוד ערבית בשעות אחר הצהריים.

20. היקף שעות לימודי השפה העברית השבועיות בשיעורי הבוקר הוא כשמונה שעות שבועיות ואילו בשעות אחר הצהריים יהיה היקף השעות ארבע עד שש שעות ללימודי השפה הערבית. הבדלי השעות נובעים מאילוצים טכניים של כיתות לימוד, מורים ותקציב.

המסגרת הנורמטיבית

21. העתירה כאמור עוסקת באסירים בוגרים. על כן, בניגוד לאסירים קטינים, חוק לימוד חובה, התשי"ט-1949 וחוק לימוד ממלכתי, התשי"ג-1953 אינם חלים בעניינם. הוראת חקיקה ראשית לגבי לימוד חובה למבוגרים / או אסירים אינה קיימת. הוראת חקיקת המשנה הרלוונטית הינה תקנה 47 לתקנות בתי הסוהר, התשל"ח-1978 הקובעת כי:

"בכל בית סוהר תאורגן ותקויים תכנית של שיעורים - אלא אם הורה הנציב אחרת; לאסירים תינתנה התקלות האפשריות להרחבת ידיעותיהם בשעות הפנאי; תשומת לב מיוחדת תינתן ללימוד הקריאה והכתיבה לאסירים שאינם יודעים קרוא וכתוב".

22. עמדת המשיבים הינה כי הוראת חוק זו מתמלאת במלואה (ואף מעבר לכך), לגבי כלל האסירים הבוגרים בבתי הכלא, כולל האסירים הערבים. לכולם ניתנת האפשרות השווה ללימוד, לרכוש השכלה וידע ולהרחיב ידיעותיהם בתחומים מגוונים. כמו כן, לכל האסירים ניתנת האפשרות ללימוד קרוא וכתוב. כל זאת, בשפה היחידה אותה דוברים ומבינים כלל האסירים בבתי הכלא - השפה העברית.

טענות העותרות

23. העותרות מלאות טענות כרימון. יש לומר, שברבות מן הטענות והאסמכתאות האקדמיות בעניין חשיבות הקניית החינוך וההשכלה וכן השפעת החינוך על האסירים יש ממש - אך אלה אינן רלוונטיות כלל ועיקר לסעד אותו מבקשות העותרות להעניק לציבור האסירים הערבים (שהם כאמור, אינם בין העותרים). עיקרה של עתירה זו איננו בזכות לחינוך ואיננו בזכות לרכישת השכלה בין כתלי הכלא. בין שהעניין זכות ובין שהינו פריבלגיה - ממילא זוכים לו כלל האסירים.
24. טענת העותרות המרכזית היא לכך שקיימת לאסירים הערבים הבוגרים זכות ללמוד בשפת אימם.
25. אי מתן זכות זו, מהווה לגישת העותרות פגיעה חוקתית קשה עד כדי בלתי מידתית במגוון זכויות ובהן הזכות לחינוך, לשיוון, לשפה ולאוטונומיה. טענות אלה נתמכות לגישת העותרות בדין הישראלי, ומתחייבות לגישת העותרות מאמנות בינלאומיות - על אף שישראל אינה צד להן ולא אישרה אותן מעולם.
26. המשיבים מקנים לכלל האסירים, דוברי השפה הערבית כשפת אם ודוברי שלל שפות אחרות כשפת אם חינוך, השכלה, לימודי שפה ולימודים מגוונים רבים אחרים. על כך אין מחלוקת. המחלוקת הינה על השפה בה יערכו כל אלה - והאם לאסירים הערבים קיימת זכות שמערך החינוך יופעל עבורם בשפת אימם.
27. לאור פעולות המשיבים ונכונותם להפעלת חוגי אחר הצהריים בשפה הערבית, בהתאם לצורכי האסירים הערבים ורצונם, ולאור נוסחם של הסעדים המבוקשים בעתירה, הדין האם עומדת לאסירים הערבים "זכות" - כגישת העותרות או "פריבלגיה" - לעמדת המשיבים, ללימוד בשפת אימם איננו רלוונטי לעתירה זו.
- גדר המחלוקת הצטמצם ונותר אך בשאלת השימוש בשפה במערך החינוך הבלתי פורמלי.

עמדת המשיבים

28. ✓ עמדת המשיבים הינה שעם נקיטת פעולותיהם - בחינה מתודשת של צרכי האסירים הערבים ועדיפויותיהם בלימודי השפה וכן קבלת החלטות בהתאם, לפיהן ישולבו לימודי השפה הערבית כחוגי לימוד, התייתר הדין בשילוב השפה הערבית במערך החינוך הפורמלי.
29. יתרה מכך, בדרך הפתרון שמציעים המשיבים (שיישומה קרוב) ישנו יתרון כפול ומכופל לאסירים הערבים בבתי הכלא - האסירים הערבים הלומדים במערך החינוך הפורמלי

יזכו ללימוד השפה העברית בשעות הבוקר ובנוסף לכך, על פי רצונם יזכו גם לחינוך במערך הבלתי פורמלי בשעות אחר הצהריים בשפה הערבית. מעבר לכך, אסירים ערבים שעד היום לא השתתפו כלל במערך החינוך הפורמלי ומכאן שלא זכו כלל ללימוד שפה כלשהי, בין היתר בשל רצונם ובחירתם לעבוד ולהשתכר בשעות הבוקר, יזכו לעבוד בשעות הבוקר וללמוד אחר הצהריים את השפה הערבית.

30. באשר לחינוך הבלתי פורמלי, עמדת המשיבים הינה שהפעלת מערך זה באופן כפול - הן בשפה העברית והן בשפה הערבית הינו בלתי אפשרי מבחינה תקציבית. פיצול מעין זה יכפיל את העלויות באופן שהמשיבים לא יוכלו לעמוד בו והדרך היחידה תהיה לצמצם את היקף פעילות מערך החינוך באופן ניכר ואת היצע מגוון הפעילויות והתוכניות המוצעים היום לאסירים - כך שכולם יצאו נפסדים. בפני המשיבים עומדות בעצם שתי אפשרויות - קיום מערך בלתי פורמלי כפול הן שפה העברית והן בשפה הערבית - בהיקף מצומצם של פחות ממחצית ההיקף כיום; וקיום מערך בלתי פורמלי בשפה העברית בלבד - כאשר רובם המכריע של האסירים בכלא דוברים את השפה ומסוגלים להפיק תועלת מחינוך בלתי פורמלי המתקיים בשפה העברית. אפשרות נוספת, בלתי רלוונטית ואף בלתי אפשרית הינה הפעלת מערך החינוך כולו בשפה הערבית. מובן שאפשרות זו אינה ראלית, מאחר ולא תשרת כלל את האסירים שאינם דוברי ערבית - כמחצית האוכלוסייה בכלא. נראה כי לאור האופציות העומדות בפני המשיבים בחירתם היא מובנת מאליה.

31. בתקשר זה חשוב לציין כי המצב במדינה הוא כי רובו המכריע של הציבור הערבי דובר ומבין עברית, בעוד שרובו המכריע של הציבור היהודי אינו מבין או דובר את השפה הערבית. בתי הכלא אינם שונים מן החברה הישראלית ומשקפים את המצב השורר בתברה בכלל. החיים בישראל בכללם אינם חיים "דו לשוניים", ועל אף ששתי השפות הינן שפות רשמיות של המדינה - בפועל, השפה העברית, שפת הרוב היא השפה הדומיננטית. אין כל אפשרות לתקן ולשנות מצב זה דווקא בבתי הכלא, ובוודאי שאין חובה משפטית ליצור מצב של כפל חוגים, אשר יגרום בהגדרה לפגיעה בכלל האסירים - ערבים ויהודים כאחד אשר אפשרויות הבחירה שלהם במסגרת החינוך הבלתי פורמאלי יצומצו ביותר, אם יתקיימו בשתי שפות במקביל. בנוסף יצוין, כי לעמדת המשיבים בתחום החינוך הבלתי פורמאלי משמעות השימוש דווקא בשפה הערבית היא מוגבלת. כל עוד האסירים מבינים את השפה, ונראה שאין אסיר המעוניין ללמוד והלימוד נמנע ממנו משום שאינו דובר את השפה בה מלמדים, אין כל יתרון משמעותי בכך שסדנאות הסברה בנושא משפחה, אלימות, סמים, תקשורת או חוגי אמנות ומוסיקה וכדומה, ילמדו בשפה הערבית על פני השפה העברית.

32. למעלה מן הנדרש יתייחסו המשיבים בקצרה לטענת העותרות לפיה נגרמת לציבור האסירים הערבים הבוגרים בכלא פגיעה חוקתית קשה ובלתי מידתית בזכויותיהם. לעמדת המשיבים, רחוקה פגיעה זו בזכויות האסירים הערבים (ככל שקיימות בהקשרים אותם מעלות העותרות) מגרעינו של כבוד האדם, במובנו החוקתי. כאמור: רכישת חינוך, השכלה ומעורבות בפעילויות הקניית ידע וכישורי חיים הינם מטרות וכלים הניתנים

שרות בתי הסוהר

1/11

קישון	שיטה	צלמון	כרמל	אזה"ק	חרמון	אילון	השרון	מעשיהו	רימונים	ניצן	נ"ת	האם היו פניות ללמוד ערבית בעבר
לא	3-5	לא	לא	לא	בודדים	בודדים	לא	לא	10-כ	20-כ	לא	האם היו פניות ללמוד ערבית בעבר
לא	לא	לא	לא	לא			לא	לא	לא	לא	לא	האם התקיימו פעילויות חינוך בערבית
50%	75%	59%	89%	55%-כ	56%	38%	50%-כ	30%	70%-כ	45%-כ	12%-כ	אחוז דוברי ערבית הלומדים במחזור הנוכחי
40%	70%	40%	52%	80%-כ	41%	25%	50%-כ	15%	50%-כ	56%-כ	55%-כ	אחוז דוברי ערבית המשתתפים בפעילות חינוך לא פורמלי
אין	5	23	12	7	26	15	5	15	12	27	4	מסי אסירים אנאלפביתים דוברי ערבית בכיתות הלמוד.
לא	מעוניינים גם וגם	מעוניינים בעברית	מעדיפים עברית	מעדיפים ללמוד עברית	רוצים ללמוד גם וגם בעדיפות עברית	מעוניינים גם וגם בעדיפות עברית	מעוניינים גם וגם	הרוב לא מעוניין	12 מתוך 16 מעוניינים	לא מעוניינים	מעוניינות גם וגם	האם האסירים הלומדים מעדיפים או רוצים ללמוד ערבית.
	כן	מתקיים בעבר	3 תלמידי ס הביעו נכונות	כן	יש הענות ומתקיים	כן	כן	כן	16 מתוך 5 מעוניינים	חלק מהאסירים תלמידים 5 מעוניינים	כן	האם היו רוצים ללמוד כחוג ערבית.

עמוד 2 מתוך 3

מחלקת חינוך, טיפול ושיקום, ת.ד. 81 רמלה ☒ 08 - 9776885 ☒ פקס : 08-9193961
 דוא"ל : HATOSH@IPS.GOV.IL